

nek alig nevezhető halvány tudat, hogy talán, ha jobban tudtam volna Magára vigyázni vagy hatni, nem jutott volna ennyire. A régi dolgokat újra bolygatni nem akarom, nem kutatom ki, mi okozta, hogyan kerültünk szét ennyire — csak egy egyszerű, természetes érzésnek engedve írok most, habár lehet okosabb volna, az okosabb és hidegebb ész szavára adni. Erre az érzésre hallgattam akkor is, mikor karácsony estéjén, virágokat és könyveket küldtem ki a St. Jánosba, mert sajnálattal és szeretettel gondoltam egy rossz, daczos beteg gyermekre, és akartam, hogy örüljön egy kicsit. De virágok és könyvek visszajöttek, előbbieket itt hervadtak el nálam, utóbbiakat ha akarja, szívesen küldöm el vagy adom át alkalom adtán.

En súlyos időközön mentem keresztül, tán mindennél borzasztóbb egy imádott életért reszketni — szegény nővérem még mindig elég beteg.

Hogy hazautazott, a „Világ” szerkesztőségében tudtam meg Bölönyitől, (!) nagyon őrzik Magát, míg be nem mutatkoztam el nem árulták a tartózkodási helyét. Azt a hírt kaptam, hogy sokkal jobban van, és most hogy az új év jön azt kívánom: bár czipelne megrakodva, ezer jót a Maga számára.

En a régi maradtam: hű barátja, ki szívből üdvözl

Miczy.

Közli: HORVÁTH BÉLA

## Radnóti Miklós ismeretlen levele

Vértés György hívta fel figyelmemet arra, hogy az alább ismertetésre kerülő Radnóti levélben szereplő folyóirat (évkönyv) tervét Radnóti Miklós az illegális kommunista párt megbízásából terjesztette elő, noha a költőnek erről közvetlenül tudomása alig lehetett. 1941-ben a kommunista párt szélesíteni akarta az antifasiszta irodalmi frontot, s ezért tömöríteni szeretne volna a haladás képviselőit. Ekkor merült fel egy nem azonos címmel s nem szabályszerű időközökben megjelenő „folyóirat” megjelentetésének terve úgy, ahogy azt alább Radnóti Miklós a kitűnő gyomai nyomdásznak, Kner Imrének elő is terjesztette. Radnóti Miklósnak — a levél alapján úgy látom — tisztában kellett lennie azzal, amiről szó volt, t. i. a kérdés illegális politikai háttérével, mégha nem közvetlenül érkezett is hozzá a megbízás a tárgyalásra. Minden bizonnyal az anyagiak is rendelkezésre álltak, bár hogy milyen mértékben, ez a voltaképpeni lényegét nem módosítja. Az alábbiakban közlöm Radnóti levelét, — amely nemcsak Radnótiról való ismerteinket gazdagítja, de a Horthy-korszak szellemi nyomorúságához is szolgáltat néhány figyelemre méltó adatot.

Radnóti Miklós, mint nagyon kedves és gyöttrő tervét adja elő javaslatát. Már régóta foglalkozik a gondolattal, előáll vele, Kner Imre hátha kedvet kap hozzá. Barátainak már „a könyökén jön ki”, de megvalósítani mindaddig még nem sikerült. Irodalmunk „csúcsa” a lírai költészet, de még sem folyóiratot, sem évkönyvet nem szenteltünk neki. A franciáknál, angoloknál és az amerikaiaknál havi folyóirat látja el a líra szolgálatát. „Könyv a költészet szolgálatára” címet javasolja, de nem rágaskodik hozzá; nem is kell minden számnak azonosnak lennie, tekintettel a sajtótörvényre. Évente kétszer jelenne meg egyenként nyolc-tíz íven.

Alljon itt a levél teljes szövegében:

Mélyen tisztelt és kedves Imre Bátyám, hálásan köszönöm a gyönyörű Hevesy Iván könyvet, Gyurka meséit már róla, de nem hittem volna, hogy ilyen szép. Itt az alkalom, hogy megkérdezzem Tőled, hogy kaptál-e az Apollinaire kötetemből annak idején, a közbejött munkaszolgálat teljesen összekuszálta ügyeimet ilyen tekintetben is, — és így nem tudom küldtem-e. Ha nem, — megtisztelsz vele, ha megírod és örömmel küldök. Egy másfajta közlendőre is felhasználom az alkalmat, egy régi nagyon kedves és gyöttrő tervemet írom meg Neked, hátha kedvet kapsz hozzá. Barátainknak már a könyökén jön ki, de megvalósítani nem sikerült. Neked azt hiszem még nem beszéltem róla. Irodalmunk „csúcsa” a lírai költészet, még sincs és nem

is volt soha folyóirat vagy évkönyv, amit neki szenteltünk volna. A franciáknak, angoloknak és az amerikaiaknak havi folyóiratjuk van, legalább is volt — a háború előtt. „Könyv a költészet szolgálatára”, erre gondolok, fő címet lehet találni, nem is kell azonosnak lennie, tekintettel a sajtótörvényre, félveként 8—10 íves könyvben verseket, műfordításokat (sehol sem lehet ma megjelentetni!) közölnék, egy-egy magas, csak magas színvonalú esszét, költőről, vagy versről, magyarról és külföldről, régiéről és újról és minden számban egy-egy verstani tanulmányt (Turóczi-Trostler, Maiót Károly, Vikár Béla, Waldapfel Imre, Sik Sándor, vagy akár Gábor Ignác is boldogan írának ilyet, ha lenne hová). Minden kötetben bő és esszé nivójú bel- és külföldi költészet-szemle, könyvismertetések, régi és kiadatlan vers és műfordításpublikációk, szövegváltozatok stb., szóval a „költészet szolgálatára” — minden. Irodalmi és irodalomtörténeti jelentősége óriási lenne, t e t t lenne valóban és szóhoz juthatnának legjobb műveikkel azok a kitűnő magyar költők is, akik közül most kiszívattuk a levegőt, — mert zsidók. Mindenki boldogan dolgozna ingyen, mert „szívügyét” írhatná és közölhetné és minden sora remek lehetne, mert hat hónapon át nagy gonddal készülne egy-egy szám. És még venné is a közönség, van érdeklődés, persze, — hogy kifizetődjék, arról nincs szó. Azt hiszem, hogy nagyon illenek a Kner-hagyományba is a terv, a Kner-klasszikusokból és a Documentából (sic!) szinte következik... egy ilyen fajta folytatás. Persze, hogy áldozat lenne a Te részedről és a munkatársaid és a munkatársaim részéről is az egész, de a magyar költészetnek szolgálna, (ne haragudj, hogy ilyen fellengzősen fejezem ki magam), de Kner Imre érti ezt, hiszen ami az áldozatot illeti, azt hiszem... És azt hiszem, nem túlságosan érthetetlen ez a kis vázlat, személyesen biztos részletesebben tudnám „leírni” azt, amit gondolok, de talán így is látod irodalmi és irodalomtörténeti, sőt világnézeti jelentőségét a dolognak. A legjobbat adni, magyart és európaiat és mindig költészetet adni, ez — úgy vélem — nem kis ügy. Gyakorlatilag: az anyag állandóan érkező Hozzád, nem kellene egyszerre szedni és a megjelenése mindig „közülbelül” ekkor, meg ekkor lenne, mikor Neked a legkényelmesebb kb. félveként. Évenként hász ívnyi „költészet a költészetéről” a mi világunkban... Kedves, jó Imre Bátyám! Lehet, hogy érdekel, lehet, hogy nem... remélem: igen. De mindenesetre írj erről nekem és ne haragudj, hogy 1941 márciusában „ilyesmikkel” zavarlak. De Tőled sem idegen az „ilyesmi” és ha már „ilyesmi” sem lennének, legalább tervben, akkor nyugodtan felköthetném magam, vagy bevonulhatnék egy sárka házába.

Mély tisztelettel és szeretettel köszöntlek igaz híved:

Radnóti Miklós.

A levél keltezés nélküli s Kner Imre hagyatékában maradt fenn. Keletkezési idejét a körülmények figyelembevételével 1941 márciusára tehetjük. A levél Kner Imre, illetve a Kner-nyomda irattárával került Gyomárról Gyulára, az ottani levéltárba, ahonnan 1959—1960 folyamán a szegedi Tudományegyetem irodalomtörténeti tanszékének közbenjárására átvitték Szegedre. A levél elején említett Hevesy Iván: Magyar tájképek című kötete, amely a gyomai Kner nyomdában készült s 1941 elején jelent meg. Az Apollinaire-kötetet Vas Istvánnal együtt fordította Radnóti s Budapesten jelent meg 1940-ben. A „Documenta” elírás, a Monumenta Litterarum című Kner kiadványra kell gondolni.

A Radnóti által előterjesztett tervet sajnós, nem valósulhatott meg. Kner Imre több okból kifolyóan sem vállalkozhatott a kiadásra. 1919-es Tanácsköztársaság alatti szereplése miatt baloldali magatartású embernek volt elkönyvelve — deportálására is ezt hozzák majd fel hivatalos indokul 1944-ben. Ha ő vállalkozik a kiadásra, ez nyílt kihívás lett volna. De még ha mindennek ellenére vállalta volna is, akkor sem tehetné volna, mert a nyomdát a közigazgatási nyomtatványok készítése anyyira igénybevette, hogy technikailag sem tudta volna a nyomtatás feladatát megoldani. Ismerve életének ezeket az éveit, s tudva, mennyire hatott rá az európai látóhatár elborulása és hogy mily tisztán látta előre sorsát, a szükséges energiával sem rendelkezett már ilyen megbízatáshoz. Egyébként nem vállalhatta a munkát az olyan közismerten baloldali nyomda, mint a Világosság, újság, mint a Népszava, de olyan baloldali könyvkiadó sem, mint a Cserépfalvi.

Közli: SZÍJ REZSŐ